Nicolae GEORGESCU

Arta de a scrie pe vremea lui Eminescu (II)

N.G. – prof. univ. dr., membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al Academiei Oamenilor de Ştiinţă. A colaborat la numeroase reviste din ţară şi din străinătate: „Limba Română", „Argeş", „Caietele Mihai Eminescu", „Convorbiri literare", „Buletinul Eminescu" etc. Cărţile sale sunt legate de editarea şi comentarea vieţii şi operei eminesciene: *A doua viaţă a lui Eminescu* (1994); *Cercul strâmt. Arta de a trăi pe vremea lui Eminescu* (1995, cu numeroase ilustraţii); *Moartea antumă a lui Eminescu. 1883-1889* (2002); *Cartea trecerii. Boala şi moartea lui Eminescu* (2009, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, 2012); *Eminescu. Ultima zi la „Timpul"; Dosar de presă* (2011); *Boala şi moartea lui Eminescu. Documente mărturii, ipoteze* (2014); *Din misterele literaturii române. Ediţia princeps Eminescu* (2015).

Dialog pe tăcute despre apostroful postpus

Nu numai cu critica literară a intrat în dialog demersul nostru editorial, ci şi cu editorii lui Eminescu. Dintre aceştia, profesorul Gheorghe Bulgăr ne face onoarea de a ne cita în *Cuvântul înainte* la primul volum al ediţiei sale (Eminescu 1998: 7), iar în *Argumentul* la volumul al II-lea (Eminescu 1999: 9-10) susţine, alături de noi, „necesitatea apostrofului la Eminescu, logica şi funcţia sa compoziţională". Ediţia dânsului restituie apostroful în poezia postumă eminesciană (după volumul IV din ediţia Perpessicius) – fiind pentru prima dată de la reforma ortografică din 1953 când reapare poezia tipărită în formele ei tradiţionale. „Într-adevăr – conchide editorul – Poetul i-a dat o largă întrebuinţare şi a ţinut să marcheze cursivitatea ritmului bine articulat prin acest semn. Dar apostroful ţine şi de o etapă istorică a scrisului românesc, fiind prezent peste tot în opera clasicilor până la înlocuirea lui, impusă de *Îndreptarul ortografic* din 1953. Pentru o imagine cât mai fidelă a scrisului din *Postume*, am păstrat, ca şi Perpessicius, apostroful din

Partea I vezi „Limba Română" (Chişinău), Nr. 4, anul XXIX, 2019, p. 127-136.

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

textul eminescian, care-și are notele sale particulare, vizibile și în vocabular, în gramatică și mai ales în construcția stilistică". Gheorghe Bulgăr este unul dintre autorii *Dicționarului limbii poetice a lui Eminescu*, coordonat de Tudor Vianu și apoi de Șerban Cioculescu, primul mare șantier eminescologic de după război (i-a urmat al doilea, cel de la Muzeul Literaturii Române, coordonat de Al. Oprea). El aduce în discuție, în sprijinul tezei noastre privind necesitatea apostrofului la Eminescu, studiile lui Șerban Cioculescu însuși pe marginea volumului V din ediția Perpessicius, publicate în „Caietele Eminescu" și apoi, în 1985, reluate în *Eminesciana* (Cioculescu 1985). În anii '80 ai secolului trecut, Șerban Cioculescu susține că atât apostroful cât și cratima au îndreptățire la Eminescu, dar face o repartizare proprie a celor două semne de punctuație, alta decât în textul tradițional, aducând numeroase argumente de text. Inițial, criticele sale, sub forma a șapte scrisori, i-au fost trimise lui Perpessicius personal în anul 1953, când se dezbătea în presa culturală și științifică tocmai necesitatea reformei ortografice. Șerban Cioculescu discută locurile unde apostroful poate fi suplinit de cratimă, cu scopul de a-l restrânge cât mai mult posibil dar, argumentând totuși că sunt locuri unde este indispensabil. Perpessicius nu ține cont de observațiile sale din aceste scrisori private, iar tăvălugul reformei îl va obliga, și pe el, să niveleze, în cele din urmă, totul la cratimă.

Recent, aceste *Scrisori* ale lui Șerban Cioculescu au fost reeditate de dl Lucian Chișu în vol. V din seria *Eminescu în corespondență*, scos la M.L.R., iar din nota editorială a dlui Lucian Chișu citățm pe larg: „Anul 1953 este, filologic vorbind, anul reformei ortografice. H.C.M.-ul dat de Gheorghe Gheorghiu-Dej este datat 16 septembrie 1953. Dezbaterile privind noua ortografie s-au desfășurate mai apoi în presa academică, dar și în revistele «Cum vorbim», «Viața românească» etc., în problemele acestea fiind implicați, tovărășește, de la proaspeții absolvenți de facultate până la ultimii beneficiari ai scrisului. (…) Observațiile lui Șerban Cioculescu trebuie înțelese în acest context, al emulației foarte largi pentru simplificarea scrierii. Cum predase manuscrisul volumelor al IV-lea (postumele) și al V-lea (notele și comentariile la postume) încă de câțiva ani, Perpessicius nu mai este obligat să revadă ortografia, deoarece lucrările în curs de tipărire nu se supuneau noilor reguli (care vor intra în vigoare la 1 aprilie 1954, iar pentru manualele școlare începând cu anul de învățământ 1955/1956). Volumul al IV-lea a apărut la

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

sfârșitul anului 1952: *Bun de tipar 20.XII.1952*. Interesantă este situația volumului al V-lea, predat de editor tot înainte de 1953: va apărea abia în 1958 și, în plină perioadă de aplicare a reformei, va apărea totuși cu â și *apostrof* (situație probabil unică în cultura noastră postbelică). În *Prefață* la acest volum al V-lea însă Perpessicius este obligat să scrie *cît, romînește, decît* etc. – și să înlocuiască apostroful cu cratima, cum prevedea norma nr. 2 ortografică din 1953. Când editorul este nevoit să citeze un titlu de poezie, constatăm că în *Prefață* apare, de exemplu: *O-nțelepciune ai aripi de ceară* – iar în cuprins stă scris: *O, 'nțelepciune ai aripi de ceară*.

Trebuie spus că, în privința greșelilor de tipar și de imprimare la volumul său, Perpessicius va ține cont de observațiile lui Șerban Cioculescu în ediția a doua a postumelor (vol. al II-lea și al III-lea, scoase la Editura Minerva în 1964). Accentul grav, trema și alte notații motivate de ritm vor fi îndepărtate încă din volumul al V-lea.

În privința apostrofului, Șerban Cioculescu nu este foarte explicit pentru că nu respectă cele două apostrofuri utilizate în ediție: apostroful larg (cu *blanc*, spațiu alb tipografic de dimensiunea unei litere din textul tipărit), pentru formele disjuncte, și apostroful strâns (fără spațiu) pentru formele conjuncte. Conform exemplelor sale, Șerban Cioculescu folosește un singur tip de apostrof nediferențiind cele două situații.

Nu se cunoaște reacția publică a lui Perpessicius la observațiile sale despre apostrof, dar în volumul al VI-lea, scos în 1963 și beneficiind din plin de prevederile reformei ortografice, la note, el se vede obligat să explice cât mai exact și în detaliu realitatea manuscriselor eminesciene, și, din manuscrisul lui *Călin*, redă o formă ca aceasta: *zugrăvite n'umbră par*, explicând: «Exemplu de apostrof postpus» (Eminescu 1963: 486). În manuscrisele eminesciene se întâlnesc foarte multe asemenea exemple de apostrof care nu notează căderea unei litere, ci pauza și modul de legare între ele a cuvintelor (accentul în sintagmă). Aici, de pildă, sensul poetic este că icoanele se zugrăvesc *din, cu umbre*, nu sunt zugrăvite și stau *la umbră*. Iată versurile în corpul ediției:

«Pe pereți icoane mândre zugrăvite n'umbră par
Cum că chipur'le din ele dintre codri mari răsar».

Numai la note editorul are voie să pună apostrof, nu și în textul editat unde are *zugrăvite-n umbră*, cum i se îngăduie".

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

Exemplul dat de dl Lucian Chișu (de fapt, de Perpessicius!) este edificator: una e *zugrăvite-n umbră*, adică zugrăvite la umbră, și alta e *zugrăvite n'umbră*. Pentru imagine, vezi de pildă *Stau în cerdacul tău*:

„Stau în cerdacul tău… Noaptea-i senină,
Deasupra-mi crengi de arbori se întind,
Crengi mari în flori de umbră mă cuprind
Și vântul mișcă arborii-n grădină".

Apostroful determină accentul în vers și are, astfel, valoare gramaticală diferențiind complementul circumstanțial de loc (*zugrăvite-n umbră*) și pe cel de agent (*zugrăvite n'umbră*).

Suntem datori să observăm și un cerc care se închide prin profesorul Gh. Bulgăr: inconsecvența ortografică de la vol. IV-V la vol. VI în cazul lui Perpessicius, determinată de o reformă, se regăsește în aceeași inconsecvență, dar de ordin invers, și e determinată de pasiunea pentru adevăr: în vol. I Gh. Bulgăre păstrează normele, în vol. al II-lea revine la situația de dinaintea normei, la apostrof. Atâtor merite științifice pe care i le recunosc discipolii și colegii octogenarului filolog care abia ne-a părăsit li se adaugă și acesta, moral prin excelență: a readus luminile interioare ale scrisului eminescian, relieful, adâncimile și înălțimile – adică apostroful.

Iarăși despre virgulă și apostrof

Nu putem încheia aceste fragmente teoretice fără a atrage atenția cititorului asupra punctuației textului pe care-l restituim. Rezumăm ceea ce în notele noastre marginale se desfășoară strict „punctual": punctuația antumelor este organizată de Titu Maiorescu în ediția princeps. Punctuația este studiată îndelung de primul editor, sensul general al ei fiind unul logic pozitivist, putându-se chiar desprinde un adevărat imperativ editorial ce se subordonează ideii de ordine, gramatică impecabilă, claritate. Fraza pare sculptată de virgula maioresciană, regenta tronează majestuos și-și subordonează autoritar completivele ori atributivele – fără a lăsa loc de nuanțe. Oricât ar interveni în chestiuni de amănunt, editorii de după Maiorescu păstrează și chiar adâncesc (pentru că au cultul maestrului) acest spirit al ordinii. Într-un fel, se poate demonstra că lupta continuă

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

pentru uniformizarea textului eminescian (fonetică, vocabular) a fost însoțită de aceasta, pentru uniformizarea punctuației, adică pentru impunerea maiorescianismului în sistemul poetic eminescian. Atragem încă o dată atenția – dacă mai este nevoie! – că aici nu e vorba *decât de a-l separa pe Eminescu de Maiorescu* – pentru ca respectul istoric al nostru și al generațiilor viitoare să fie cât mai exact exprimat pentru fiecare în parte.

Și totuși, cât de departe suntem de textul eminescian cu această ordine în amănunte! Se poate scrie un studiu încheiat, cu răspunsuri complete la toarte chestiunile ce țin de gramatica normativă, pe baza poeziei eminesciene – fără a fi nevoiți s-o schimbăm pentru a corespunde regulilor deja formulate: trebuie doar să flexibilizăm aceste reguli, să acceptăm nuanțele. Se poate discuta cu mare profit, în general despre gramatică și poezie la Eminescu (sau la alți poeți). Regretatul I. Crețu, unul dintre cei mai duri critici ai edițiilor eminesciene, ajunsese, la un moment dat, la capătul unui maraton însumând mai mult de o sută de locuri din ediția Perpessicius discutate și propuse spre emendare, să vorbească despre necesitatea ca uneori Eminescu „să fie înțeles dincolo de gramatică".

Mai ales în *Scrisori* se vede foarte bine depărtarea dintre Eminescu și editorii săi în privința punctuației. Desprindem, în acest sens, cel puțin două măsuri. Una e ceea ce se pierde întâmplător, prin lucrarea separată a fiecărui fragment în parte, iar alta este ceea ce se pierde cu sistem, ceea ce se îndepărtează cu bună știință din poezia publicată în „Convorbiri literare" prin chirurgia virgulei lui Maiorescu. Or, urmărind întreaga poezie antumă în revistă și în ediții, se observă cu ușurință că această gramaticalizare excesivă a textului aduce logică formală în dauna sentimentului, scoate, de fapt, fiorul poetic, lăsând în urmă psihologie – și, lucrul cel mai adânc implicat în epocă pe de o parte și în opera lui Eminescu pe de alta, netezește materialist orice tendință mistică. Practic, nu se poate urmări, în punctuația consensuală a antumelor, dialogul continuu, dramatic, al poetului cu ceea ce numim îndeobște *divinul*. Restituirea acestui dialog (care s-a studiat totuși, dar pe poezia postumă a lui Eminescu, tocmai pentru că acolo a lipsit scheletul-corsaj al unei punctuații sistemic externe textului) mi se pare a fi una dintre urgențe în eminescologie, altfel poetul riscă a se

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

pierde, pentru încă un secol, în acea zonă gri dintre pozitivism și ateism – unde deja este căutat cu insistență de unii cititori ai… edițiilor și editorilor săi.

Și, întrucât virgula maioresciană este aceea care scoate sistemic fiorul religios din poezia lui Eminescu, ar trebui, poate, rediscutată atât legătura primului nostru editor cu poezia în general (chiar și în sensul „cuvânt-idee", de la care am pornit în aceste considerații) – cât și aceea, particulară, a sa cu *această* poezie și acest *autor*. Maiorescu este un interpret, mai mult decât un editor – și, întrucât editează poezia lui Eminescu prin edițiile lui Maiorescu, toți urmașii său sunt mai mult interpreți decât editori. Se supun timpului lor, nu autorului lor. Caută ce ar fi trebuit să spună Eminescu, nu ce spune el, cum ar fi trebuit (acceptat) să scrie, nu cum scrie. Nu-i preocupă voința auctorială, ci sunt de-a dreptul pasionați de evoluția limbii române literare și fac pronosticuri exacte, dacă se poate spune așa, privind acordul deplin, chiar anticipativ, al poetului cu formele „noi". Într-un cuvânt, noi credem că un editor care nu se supune autorului editat este un interpret. Și-l poate cineva închipui pe Maiorescu – supus de cineva pe tărâmul ideii, fie acela chiar Eminescu? – Și atunci, nu este cazul să ne mutăm din acest tărâm în acela al cuvântului, al textului? Or, text înseamnă covor de semne, cuvinte adică și semne de circulație printre ele, așadar: punctuație. Nu putem proceda la restituirea textului genuin, originar (cum se face – dar numai prin reviste de specialitate – de câteva decenii bune, de la deja amintitul I. Crețu) – fără a pune în discuție și punctuația. Este ca și cum ai restitui fresca dedesubt a unei biserici – păstrând, însă, chenarele frescei de deasupra, ale celei adăugate.

Ca să nu zăbovim prea mult în zona exemplelor, îl rugăm pe cititor să urmărească pe text afirmațiile noastre.

La *Satira III* trebuie comentată, aici, pentru înțelegerea schimbării generale a ideii, acea scenă erotică de la început în comparație cu o intervenție ortografică oarecare ce arată schimbări neesențiale, de amănunt – dar nesfârșite ca număr. Este vorba, mai întâi, de versul 17, pe care Titu Maiorescu îl preia astfel: „– Las' să leg a mea viață de a ta. În brațu-mi vino,/ Și durerea mea de veacuri cu durerea ta alino". În edițiile târzii Maiorescu chiar nuanțează: *În brațe-mi vino,/ Și durerea*... Aici, nici manuscrisul, nici „Convorbirile" și nici „Timpul" nu are apostroful pentru persoana a II-a a imperativului. Textul din „Convorbiri literare" este:

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

„– Las să leg a mea viață de a ta... În brațu-mi vino/ Și durerea mea de veacuri cu durerea ta alino...” Evident, sunt sensuri deosebite: în revistă zeița lasă, acceptă, concede, nu se roagă de sultan. Expresia *în brațu-mi vino* face aluzie la brațul victoriei care-l poartă pe cel ales prin bătălii, vezi iconografia aferentă consacrată. Sultanul va spune, mai jos, v.105: „Și, purtat de biruință*, să mă'mpiedec de-un moșneag*?”, unde iarăși găsim o expresie consacrată, pusă între virgule (iarăși scoase de Titu Maiorescu): *purtat de biruință* traduce grecescul *Nikeforos*: zeița biruinței, Nike, îl poartă în brațul ei pe sultan. În *Scrisoarea III* zeița nu este lascivă, bolnavă de iubirea pentru un muritor, ci îi transmite primului sultan un ordin, o poruncă, destinul viitorului imperiu. Acest apostrof care a fost desființat din scrierea limbii române la 1953 persistă tocmai în formele inadecvate. Un exemplu minor, apoi, în versurile 34-35, din visul Sultanului: *Vede țară lângă țară și popor lângă popor;/ Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac,* la Maiorescu și în tradiția instaurată de el, are la bază textul acesta: *Vede țară lângă țară, și popor lângă popor/ Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac*. Scoțând o virgulă și punând punct și virgulă după primul vers, această tradiție amestecă țările cu popoarele: sensul eminescian este că se prefac în întinsă împărăție popoarele, numai ele se amestecă – pe când țările sunt forme fixe, ca florile pe un covor uriaș, ca formele de relief. Vezi și mai jos: *Astfel, țară după țară drum de glorie-i deschid*. Desigur, este o „jenă minoră” a textului – dar, repet, se înseriază între sute și sute de asemenea „ciupeli”.

Cred că există un exemplu încă mai edificator: poemul *Te duci*. Amintim că el a fost publicat prima dată în ediția princeps din decembrie 1883 și reluat în „Convorbiri literare”, februarie 1884. Discutăm, aici, numai primele două strofe. Poemul cunoscut nouă este așa: „Te duci, și ani de suferință/ N-or să te vadă ochii-mi triști,/ Inamorați de-a ta ființă,/ De cum zâmbești, de cum te miști./ Și nu e blând ca o poveste/ Amorul meu cel dureros,/ Un demon sufletul tău este/ Cu chip de marmură frumos”.

În „Convorbiri literare” avem alt poem: lipsește virgula după *Te duci,* este punct după versul al doilea și lipsește, desigur, virgula după versul al treilea, rezultând acest enunț: *Inamorați de-a ta ființă/ De cum zâmbești, de cum te miști,/ Și nu e blând ca o poveste/ Amorul meu cel dureros*. Diferențele sunt clare. Cu virgulă după vers, ca în ediții, se repetă regimul versului: înamorați *de*-a ta ființă, *de* cum zâmbești, *de* cum te miști. Fără virgulă, ca

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

în „Convorbiri” și în toate manuscrisele (mai puțin 2279, 15, unde poate fi neatenție sau intervenție ulterioară) *de cum* din versul 4 devine adverb de mod: *imediat ce, îndată ce*. Pentru acest sens, vezi *S-a dus amorul: Să mi se pară cum că crești/ Decum resare luna,* „Convorbiri” („Familia”: *că tu crești / De cum;* Maiorescu: *cum-că crești, De cum*. Conjunct, *Decum* – numai în „Convorbiri” – are sensul *pe măsură ce, împreună cu, precum*; disjunct = *imediat ce*). Sensul acesta temporal trimite la mitul lui Pigmalion (care și-a sculptat în marmură o femeie și s-a îndrăgostit de ea, iar Venus a dat viață omenească statuii; temă des reluată de Eminescu, vezi între altele, *Dalila*). În manuscrise strofa este reluată astfel: *Nu e amorul lui Philémon/ Idil al liniștii duios,* versuri refăcute de mai multe ori: *O, nu idilul lui Philémon/ E 'n ochii tăi adânci și moi etc.* – dar în textul definitiv rămâne doar *Și nu e blând ca o poveste/ Amorul meu cel dureros.* Mitul lui Filemon și Baucis se regăsește în *Fata în grădina de aur,* finalul: *Un chin s-aveți: de-a nu muri deodată.* (Moartea împreună a îndrăgostiților este dovada supremă a iubirii împărtășite). Pentru mitul lui Pigmalion, vezi chiar poemul *Pigmalion* din manuscrise, dar vezi *Dalila*: Orfeu/ Pigmalion pot învia piatra (statuia) – dar nu-i pot controla destinul; dau viață, dar nu pot da soartă. Vezi *Criticilor mei* și atâtea alte poeme pe această temă. În *Te duci,* de cum prinde viață *Ea* „se duce”, adică își urmează propriul destin. Geniul în cea mai înaltă calitate a sa, aceea de a aduce la viață piatra, forma – totuși este sub destin, sub soartă, adică n-o poate stăpâni. Pigmalion o poate învia pe Galateea din piatră – dar nu o poate face să-l iubească, imediat ce învie – ea se duce. Punctuația a făcut dintr-un mit – psihologie, ca și când ar fi întâmplări casnice descrise ca stări sufletești.

Titu Maiorescu intervine și în alte locuri din poem, de data aceasta schimbând chiar cuvinte. El editează: *De-al genei tale gingaș tremur/ Atârnă viața mea pe veci,* iar edițiile păstrează astfel, doar cu schimbarea expresiei: *de veci* în loc de *pe veci*. „Convorbirile” au, însă: *De-al genei tale gingaș tremur/ Atârna viața mea de veci*. Acest imperfect, *atârna***,** arată exact predestinarea: din veci, de veacuri trebuia ca cineva (Pigmalion, Orfeu, Geniul) să vadă, odată și-odată, tremurul statuii, viața vie țâșnind de sub forma dăltuită. El vede acest tremur – dar, de unde își imagina că va urma situația din Filemon și Baucis, „idil al liniștii duios”, constată că imediat ce învie – piatra „se duce”, își urmează destinul ei. Zbuciumul lui Pigmalion până a-și termina statuia, pe Galateea, se ilustrează în acest

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

poem. Maiorescu proiectează însă totul în viitor: atârnă pe veci = te voi iubi veșnic, te voi urma etc. Dintr-un poem mistic rezultă o poezie psihologică, un fel de romanță de divorț.

„Amănunte" precum acestea, ori precum cele deja discutate până acum – și cele care se vor mai discuta – vor face, probabil, ca poezia eminesciană să se citească altfel decât în corsetul punctuației maioresciene. Am văzut cum încă din *Satira I* fiorul mistic al „Convorbirilor literare", acel sentiment religios atât de adânc ce întreține textul acolo, devine ton autoironic, parodic, prin punctuație. Detașarea poetului de pozitivismul vremii sale se transformă tocmai în implicare, în acceptare a lui. Parcă ai asista la o pedeapsă cu negativul propriilor gânduri. Dorind să explice, să pună ordine în idei, virgula interpretului (păstrată cuminte în întreaga tradiție editorială) îndepărtează tocmai discuția teoretică din poem. Ajungem să-l compătimim pe „sărmanul dascăl", să-l credem cu adevărat o victimă a societății, când, de fapt, Eminescu râde în hohote de el spunând că așa îi trebuie, că după ce l-a scos pe Dumnezeu din Creație punând în loc *primum movens*, acest dascăl subțire și înalt se vrea acum chiar stăpân: „Mâna care-au dorit sceptrul universului…" Ce rezultă din această teorie pozitivistă a lui *unul-una* – este un univers uman fără credință, bântuit de *soarta oarbă* ce desființează ierarhiile și dă oricărui *punct,* fiecărei *beșici de spumă* impulsul ajungerii, instinctul de a se ridica în frunte, întronând un climat al luptei tuturor împotriva tuturora. Etern sacrificații sunt cei buni, *cu inima smerită,* care nu intră în joc. Neexistând credință, lipsește respectul, gloria, iubirea: totul se mimează. Punctuația tradițională, interpretativă, validează chiar acest climat, îl arată ca fiind – în viziunea poetului – cel real și devenind, astfel, în mod natural, ecranul fatalismului eminescian: de aceea este poetul pesimist, pentru că lumea este cum este (savanții sunt nerăsplătiți, geniile nerecunoscute etc.). În realitate, Eminescu judecă sever acest climat din perspectiva scoaterii divinului din univers, îi urmărește pe cei care l-au „detronat" pe Dumnezeu. *Satirele* eminesciene sunt, în viziunea poetului, trepte către sacru, către reinstaurarea divinului în lume. Ele confluează în *Luceafărul,* care tinde chiar către refacerea sacralității prin separarea zeului de om (sacralitatea este curățenie, se opune amestecului omenesc și zeesc) – și au o concluzie în *Criticilor mei*, care-l pune pe omul creator în situația de a fi demiurg al propriei creații, luând viață și dând viață gândurilor, ideilor.

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)

Aceste lucruri se înțeleg mai bine din această înlănțuire (ordine) a poemelor – iar punctuația „Convorbirilor literare", a lui Eminescu însuși, ajută la deslușirea înțelesului. Cealaltă punctuație, încă o dată: fragmentează, apropie poezia de real până la interferență, nu mai permite detașarea, frânează curgerea ideii dintr-un poem în altul. Această punctuație pozitivistă duce consecvent către *laicizarea* lui Eminescu, face psihologie în versuri din discursul său teologal – încât te întrebi, uneori, dacă nu cumva consensul acesta nu e fel de complot, fie chiar și inconștient, fie chiar și pornit din bune intenții, pentru a-l păstra pe Eminescu în separarea față de religios, în vecinătatea ateismului științific. Oricum, vremile materiale în valurile cărora s-a scăldat secolul al XX-lea au favorizat acest „ateism" eminescian de consum, astfel că pronosticul în zona cuvintelor s-a dublat, iată, cu unul nesperat poate în zona ideii: *bis in idem*, formula tradițională a *hybrisului*, a găsit și în eminescianism loc de manifestare.

(Va continua)

Bibliografie

Eminescu 1998 = Mihai Eminescu, *Poezii. I. Antume*, Ediție critică, introducere, argument și registrul emendărilor de Gh. Bulgăr, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, București, 1998.

Eminescu 1999 = Mihai Eminescu, *Poezii. II. Postume*, Ediție îngrijită, prefață și argument de Gh. Bulgăr, Ed. Vestala, 1999.

Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu, sub redacția acad. Tudor Vianu, Editura Academiei, 1968.

Cioculescu 1985 = Șerban Cioculescu, *Eminesciana*, Editura Eminescu 1985.

Eminescu 2002 = *Eminescu în corespondență*. V. *Scrisori despre Eminescu*, Notă asupra ediției, note și comentarii, postfață de Lucian Chișu, Editura Muzeului Literaturii Române, 2002, p. 34-93 (notele, la p. 227-229).

Eminescu 1963 = Mihai Eminescu, *Opere*, vol. VI, *Literatura populară*, Introducere. Poeme originale de inspirație folclorică, Lirica populară, balade. Dramatice. Basme în proză, Irmoase. Paremiologie. Note și variante. Anexe. Exerciții și moloz. Caietul anonim, Bibliografie, Indici, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, R.P.R., 1963, p. 486.

BDD-A31156 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:14 UTC)